

tică) păstrând strânsă legătură cu șirul celorlalți ani. Dar ceia ce dă valoare, e: ridicarea spre concepție. Scrisul nu mai înseamnă reproducerea—mai mult ori mai puțin exactă—a realității goale: o înțelegere, superioară și apropiată, a vieții, strecoară în proză sufletul tainic al unei viguroase atitudini de artă. În același timp, o cercare de a se poziționa în preajma tradiției.

Puntea, care se zvrălea peste timp, a turburat însă înțelegerea—cu profunzimi de sticlă lucioasă— a unor preînși esteți. Numai că: pasul anului a călcat cu nepăsare prin toată furtuna, deslănțuită cu îndolnice orientări literare și închisă în foile câtorva publicațiuni ca aproape tot ce s'a scris, în aceste douăsprezece luni, pe tărâmul criticii. Firește, cu excepția celor două ori trei cărți izolate. Dealminteri, și ele, au continuat, cât au putut, străvechiul cult al idollor și tradiția sfintelor obiceiuri ale pământului!

S'a subliniat, deasemeni, cu oarecare îndurare — în ce privește poezia anului acesta—un regres față de 1923. Tristețe neîndrituită. Ea e datorită poate grabei cu care s'au încheiat socotelile literare. Neavând perspectiva timpului, bilanțurile—prea de curând întocmite—au redus proporțiile realității aproape numai la titluri. Iarși faptul că, anume cărți au fost lipsite de concertul reclamei și prieteniei zgomotoase, a împedicat ochii—obosiți de prea multe și grăbite judecăți—să pătrundă până la ele. Nu vom înșira, ca să ne sprijinim gândul, cărțile apărute. Căci nu o înșirare bibliografică a vitrinei am năzuit. Ci cu totul altceva.

Grupăm toată poezia lui 1924 în două cărți: «*In Marea treceri*» de Lucian Blaga și «*Lângă Pământ*», îndelung așteptatul volum al lui Adrian

Maniu. Amândouă realizează mult rostite daruri ale literaturii noastre: d. Blaga—prin topirea în imagine totdeauna a senzației și ideii—intelectualizarea, despre care atâta s'a scris; iar d. Maniu: necesara apropiere de vâna îmbelșugată a popularului.

Pentru lirica noastră și poezia de altădată a d-lui Adrian Maniu, «*Lângă Pământ*» a fost o apariție neașteptată. Dela notația plastică, scurtă și voit dezordonată, inspirația d-lui Maniu a coborât dintrodată spre fondul tradiționalist, realizând apoi o poezie primitivă, de întunecată muzicalitate, românească și simplă: ca un vas vechiu de lut, cu meșteșug smălțuit.

Nădăjduim că: «*Lângă Pământ*»—păstrând toată puterea de a prinde și stăpâni o poezie de odinioară a d-lui Maniu—va înrăuri hotărâtor asupra generației de poeți, care se formează acum. Jinduindu-se poezie, de specific românesc, va purcede poate de aci: plâpânde, ramuri ale liricei noastre se vor îndoi atent spre pământul necunoscut și păstrător de nebănuite posibilități.

Și semne sunt..

* * *

Rândurile acestea, cercând să prindă numai sufletul de răspântie între trecut și anii care vin, au sărit—desigur—unele cărți de însemnată valoare. Ne pare rău. Mai cu seamă că, printre ele, se numărau volume ca: traducerea «*Odiseii*»—admirabil făcută d-l G Murnu—și «*Memoriile*» d-lui V. Pârvan, un monument de gândire și formă academică..

AL. BADAUȚA

CRONICA ARTISTICĂ

EXPOZIȚIA INTERNAȚIONALĂ A REVISTEI „CONTIMPORANUL“

PENTRU publicul nostru care n'a trecut încă prin peștile săli de expoziții ale Apusului, manifestația artistică improvizată de către revista „Contemporanul“ poate însemna o învălmășeală tipătoare de culori și forme și un hău pentru ochi, o înveselire efitină pe spinarea unui artist atât de sincer ca domnul Marcel Iancu sau, în cazul cel mai bun, punerea în mișcare a unor simțăminte necunoscute până acum. Pentru unii expoziția aceasta „internațională“ a fost poate un fel de improspătare după atâtea înșirări moarte de culori lăncezite și fără de viață ce au putut fi văzute în ultimul timp pe la Ateneu sau aiurea. Despre expoziția revistei „Contemporanul“ s'a scris relativ foarte mult. S'au dat multe deslușiri, altminteri foarte necesare. S'a făcut chiar un fel de larmă, mai puțin simpatică, dar, admitem, trebuincioasă și îndrumătoare într'un caz ca acesta. O șezătoare artistică a căutat și a reușit chiar să concentreze atenția și nervii publicului bucureștean asupra diferitelor curente noi în artele plastice, în literatură și muzică. Timp de vre-o două ore nervii publicului a fost enervați într'un mod destul de crunt. Dar publicul neștiutor în ale artei, adică tocmai aceia care n'a fost pervertit niciodată de arta veche,

a rămas neconvins, fiindcă s'a izbit poate de prea multe aspecte neorganice, de atributele literare ale lui Hans Arp, de râsul doamnei Popovici ce lumina prin sală pe când declama versuri de August Straub, incontestabil proaste, dar cu un conținut foarte puțin hazliu. Poate și fiindcă la aceiași șezătoare, domnul Maxy, comisarul expoziției, se simțea atât de bine dispus încât râdea foarte vesel, pe când versurile lui Hernvarth Walden și acela ale domnilor Vinea și Voionca ne umpleau cu fiorii unei arte adevărate, care corespunde cu „expresionismul extensiv“ și putea fi accesibilă oricui. Îndrumări ca acestea trebuiesc, așadar, evitate pentru a nu compromite o cauză bazată pe o ideologie serioasă și cătuși de puțin ridicolă, dar totuși discutabilă, nu atât de pe platforma generalizare a artelor plastice decât pornind de la un punct de vedere etic, de la *privirea acestor manifestări în cadrul timpului nostru*.

Noi ne vom strădui să rămânem serioși, căci dacă ne-am permite să rădem ca domnul Maxy s'ar crede că ne bătem joc de lucruri și de fapte ce ne-au rămas streine. Și tot din aceeași cauză trebuie să adăugăm că simțămintele noastre se simt foarte umile nu numai înaintea întregului complex al artei europene, deseori atât de concretă, dar și în fața artei primitive sau pline de spirit vegetativ

1) În ordinea caracterizării: Cezar Petrescu și Ion Dongorozi.

a lumii exotice sau în fața unei clădiri concepute de Bruno Lant, pe care altminteri, îl credem arhitectul cel mai însemnat al timpului nostru. Dar nu mai puțin trebuie să insistăm tocmai astăzi, asupra constatării foarte firești că arta europeană de până acum nu exclude în nici o formulă de sintetizare tendințele și proporțiile artistice atât de grandioase ale altor continente, dar rămâne totodată chipul unui destin și al unui spirit stăpânitor peste mulți, timp de multe veacuri

Arta europeană a fost de cele mai multe ori judecată de oameni prea pervertiți de virtuțile vechiului continent, astfel că multe din nouile curente au avut un merit deosebit, făcând loc unei mentalități mai largi care nu s'a oprit la granițele răsăritene ale Rusiei sau la țărmurile Mării Mediterane. Arta europeană nu e singura din lume, nu! Dar s'a încheșat în cursul veacurilor într'o simplitate mare și indiscutabilă, care azi încă face parte din conștiința noastră. Fie-ne îngăduit să nu credem încă în acel „Apus al Occidentului“ pe care l'a constatat Oswald Spengler. Avem nevoie de utopii noi, cu toată că ideea creștină nu poate fi trântită de-o parte, fiindcă înseamnă excelsiorul unei utopii omeneste. Odată cu Expressionismul intensificat al lui Kandinsky, Buddismul și-a găsit destui adepti în Europa. Și mulți au strigat: aceasta e religia nouă! Dar, din fericire strigătele s'au perdut. Utopii noi? Da! Dar nu din acelea care împrumută numai hainele altora, nu din acelea care spun că micul nostru continent a avut un trecut prea neimportant, pentru ca să vedem în el baza unor concepții noi despre lume. Nu avem nevoie, ba ne ferim, de noua constatare: Totul e relativ. E o constatare prea comodă, e sfârșitul omenescului. Căci sunt destule adevăruri ce nu pot fi identificate cu realitatea și tocmai în aceste adevăruri se oglindește chipul cel mai curat al omului. Constatările de relativitate sunt ghitotinelor tuturor creațiilor artistice. Avem nevoie de un extaz sfânt, dar înrădăcinat într'o credință ce poate cuprinde sufletul tuturor, nu însă numai convingerile câtorva. Arta europeană e o artă naturalistă care a putut fi înțeleasă și chiar judecată în complexuri organice, tocmai fiindcă elementele de realizare artistică au fost susținute de o formă concretă, chiar atunci când simbolul sau fondul spiritual nu avea nimic comun cu micimea pământului nostru.

Pornind dela realizarea formală a muzicii sau dela concepțiile cele mai elementare ale arhitecturii, multe feluri de artă nouă își găsesc îndreptățirea. În fond totul poate fi cuprins de un singur cuvânt: muzicalizare! Dar muzica nu poate fi pricepută ca un cuvânt scris ca o formă concretă din natură. Astăzi, mai mult ca oricând, Europa are nevoie de precizări, nu de creațiuni care protejază tot ce e relativ, tocmai fiindcă deseori stau dincolo de bine și rău.

Ni se spune că până acum am fost sclavii trecutului și că timpul nostru n'are artă, astfel că, începând cu arhitectura, lumea nouă va trebui să-și închege simțămintele într'un nou fel de artă. Arta e religie. Neapărat, dar nu ne vom lepăda de religia veche. Înainte ca cea nouă să fi fost creată. Să ajutăm cu toții la crearea artei timpului nostru? Să ne impunem pentru arta anonimă? Arta nouă e până acum arta programelor, nu a creatorilor. Va fi nevoie de individualități mari ale căror opere vor extazia din nou stercul nostru suflet. Așteptăm; credem însă că metoda de a speria pe vechiul european cu arta cea nouă e cu totul greșită. Câți-va din Apus și-au și dat seama de aceasta,

dând revistelor noi o înfățișare care nu îngrozește pe nimeni. Mă gândesc — de exemplu la acele „Feuilles libres“ care s'au cumișit mult în ultimul timp. Privind coperta unei reviste de avangardă, trebuie oare să avem impresia că e opera unor zețari necontrolați care turband și au bătut joc de lume? Mi se va răspunde că și în cazul acesta e vorba de o rupere radicală cu trecutul aspectului grafic, cu trecutul tipografiei și a nervilor noștri răbdători. Tocmai aceasta însă înseamnă o apucătură care, pare-mi-se, nu socotește cu educația masselor pentru arta nouă.

Și-acum ideologia, care, neapărat, îndreptățește existența acestei arte. E o ideologie tot atât de firească ca oricare alta, e plină de straniu unei frumuseți noi și nebănuite de largi și de încăpătoare pentru simțăminte foarte îndepărtate unele de altele. S'a făcut multă literatură în jurul curentelor de artă nouă. S'a scris până și o istorie a episodului dadaist. (Richard Huloenbek, Die Geschichte des Dadaismus). Liderii curentelor țineau să se deosebească. Iar curentul inventat astăzi era întotdeauna mult superior celui de ieri. Grupul „expressionistilor intensivi“ care, în frunte cu Kandinsky, Paul Klee și Feininger, au pornit din Germania, voia să fie privit cu totul altfel decât Futuristii italieni. Și pe drept. Căci Futuristii, reprezentăți în deosebi prin Marinetti, Boccioni, Gina Severini și Cara, rupeau numai impresia realității în bucăți pe care le alăturau apoi, vrând să dea o imagine cât mai potențată și mai dinamică a fragmentului luat din natură. Futurismul n'a fost la început decât o reacțiune destul de tinerească față de arta clasică, față de concepțiile vechi, în care s'au inecat multe forțe tinere ale Italiei. Kandinsky nu mai voia să facă ocolul în jurul impresiei, voia să realizeze o artă care să fie numai mișcare organică și culoare, o artă pur sufletească care să nu mai aibă nevoie de nici un sprijin exterior și care să se împotrivescă chiar naturii. Kandinsky e un artist liric ca și Mattis Teutsch. Grupul Cubistilor francezi ce se despărțise acum câțiva ani în patru tabere și era chemat la luptă de către marele artist și mult talentatul farsor Picasso, nu voia să fie confundat cu curente mai puțin radicale, căci căștigase teren tot mai mult Futurismul de azi s'a topit aproape în întregime în concepțiile cubiste, cerebrale, care în primii ani au fost mai îngăduitoare față de realitate, pornind însă mai în urmă spre cubismul absolut al construcțiilor ce nu mai aveau nevoie de nici un titlu literar. De la ghitarele sfărâmate ale lui Picasso și până la constructivismul rece din Rusia e o cale lungă, bătută de multe concepții contradictorii. Cubismul „științific“ se laudă cu altele decât cel „fizic“, cel „orfic“ cu alte intenții decât cel „instinctiv“. Orfismul, în frunte cu Robert Delaunay, Duchamp, Picabia, Leger, era dela început independent față de realitate. pe când Picasso, Braque, le Fauconnier, Juan Gris, Metzinger și alții au cultivat mai întâiu un fel de anti-naturalism, bazându-se și pe elementele constructiviste ale lui Cézanne.

Esența artei noi nu e și nu vrea să fie nouă. Concepțiile cele mai elementare despre arhitectură și muzică sunt de partea ei; un mare trecut istoric în Egipt, India, China, în lumea primitivă a Africei și a Oceaniei o susțin și o îndreptățesc. Vechile ornamente din țările nordice, în care întrezărim primele începuturi ale dinamicelor elemente gotice sunt și ele cât se poate de aproape înrudite cu arta cea mai nouă, acentrică și asimetrică în multe ramuri ale ei, care oglindesc neliniștea timpului. În arta aceasta simțământul stilistic nu mai poate

avea importanța din trecut, căci toată greutatea realizării apasă asupra extazului creator, independent de formele organice din natură, independent de mijloacele de exprimare și de cunoștințe tehnice. Arhitectura cea mai veche din India care împotrivesc uriașului peisaj exotic un alt peisaj abstract-vegetativ, clădit din spirit, are la baza aceeași concepție ca și o construcție de Picasso sau de Marcel Iancu. Epoca gotică a dat Europei cea mai mare realizare a spiritului abstract, astfel că și în arta nouă se vorbește mereu despre lupta împotriva simetriei, despre tendințe gotice. De la o coloană de nori ridicată în epoca culminantă a barocului la Chrudim (Cehoslovacia) și până la monumentul lui Bacunin din Moscova, o operă a sculptorului Boris Koroljow, e numai un pas.

Totul a mai fost, a mai existat. Dar spiritul răsufla mai intens, ducea pe spatele său nespuse de puternic fanatismul realizării artistice. Istoria uita farsorii timpului trecut, care se asemănau poate cu Picasso, cu Archipenko și cu alții, noi însă îi avem înaintea noastră. (Constatarea aceasta nu se leagă de seriozitatea grupării bucureștene, care se îndreaptă tot mai mult spre idealul cubismului francez, lăsându-și însă destulă libertate). Atitudinea

noastră nu se îndreaptă împotriva sensului acestor arte noi și nici împotriva expozanților. Noi credem că aceste curente noi, din care excludem Expressionismul ce întrebuițează realitatea numai pentru simbolizarea spiritului, sunt dăunătoare, fiindcă sunt prea relative. Astăzi judecăm astfel. Dacă viitorul le va da dreptate domnilor Marcel Iancu, Maxy și Brunea, fanatismul lor sincer va fi cuviincios răsplătit.

Expoziția din sala Sindicatului Artelor Plastice ne-a dăruit multe impresii noi. Ne-a plăcut mult culoarea din lucrările domnului Marcel Iancu, unitatea de spirit al construcțiilor sale. Ne-a plăcut mult simțământul suveran pentru formă ce se desprinde din toate sculpturile domnului Brâncuși, sensibilitatea extraordinară a capului și a torsului expus de domnișoara Milița Petrașcu. (Cu altă ocazie, când nu vom mai fi nevoiți să expunem întreaga chestiune, vom insista mai mult asupra lucrărilor expuse de această grupare).

Atitudinea noastră rămâne fundamental alta, fiindcă e bazată pe principii ce nu admit că Europa ar fi murit și că arta tipic națională ar fi rămas fără de rost.

EXPOZIȚIA TONITZA

CUPRINSE și de astă dată în unitatea fluidă a unui aspect exterior, lucrările expuse de domnul Tonitza în Sala Sindicatului Artelor Plastice devin un fel de reculegere minunată pentru acela care timp de luni de zile a colindat sălile de expoziții bucureștene, fără să poată găsi un loc de odihnă pentru ochi, sau o culoare vie și stăpănită de intragul formal al unei pânze. Artiștii noștri talentați nu prea vor să se hazardeze în cheltueli, știind că lumea nu se gândește la cumpărături de tablouri valoroase, astfel că numai celebrii Kimon Loghi și Grand și alți diletanți se desfată larg în fața admirației unui public ce n'a știut niciodată care e diferența între Petrașcu și Bordenache. Și dacă poate tocmai azi vom lăuda expoziția domnului Tonitza ceva mai mult decât merită, fiindcă după atâtea amăgiri ne-am simțit mai repede entuziasmați în fața unui lucru bun, fie-ne îngăduit să observăm de pe acum că Tonitza e un artist foarte valoros și că înseamnă un caz cu totul aparte în evoluția artei noi în România.

Privind tablourile domnului Tonitza am presupus întotdeauna că artistul trebuie să fie un mare iubitor de copii, căci lumina rafinată care se răsfrânge din culorile sale, devine seninătate, de abia atunci când vibrează într'un portret de copil. Această constatare ne face să credem și mai lesne că domnul Tonitza se joacă uneori cu arta lui. Și de astă dată s'a putut cunoaște un contrast în ce privește fondul elementar al lucrărilor, cu toate că maniera care uneori nu rămâne decât rețetă nelegată de spiritul operelor, înseamnă un nivel foarte cultivat. Sunt jucării, dar rămân totuși artă, sunt uneori limfatice, lipsite de seva vieții și de sânge, sunt parcă chiar un fel de inebriere a acelor sfere diametral opuse ce se evidențiază pronunțând numele lui Fra Angelico și al lui Toulouse-Lautrec. Tonitza e un Fra Angelico al decadentei timpului nostru. Credința lui e deseori pervertită. Sub liniștea florentinului se sbuciumă o luptă cu Dumnezeu, pe

când contemporanii noștri au învățat prea mult de la trecutul artei, pentru ca substanța vieții să-și poată găsi forma cea mai firească.

Tablourile lui Tonitza nu vor să aibă o adâncime în perspectivă. Figurile plane, dar pictural văzute stau în fața fondului plan. Cu toate acestea contururile sunt deseori foarte liniare. Cred însă că tocmai în ultimul an culoarea a devenit mai vibrantă și mai puternică. Nu se poate desluși însă întotdeauna dacă culoarea aristului e picturală sau „locală“, în sensul clasic al cuvântului. Totuși culoarea predominantă e rareori umbră de alte culori. Umbrele și luminile sunt obținute printr'o gradare al aceluiaș element coloristic. Mijloacele de exprimare întrebuițate în pictura lui Tonitza sunt prin urmare mai înrudite cu arta clasică, decât cu Barocul. Calitatea lucrărilor se reduce în multe cazuri numai la minunata alăturare a diferitelor valori de culoare. În privința aceasta Tonitza e un artist de o uimitoare siguranță, pe când stabilitatea formală a planurilor lasă uneori de dorit, astfel că că elementele susținătoare ale peisagiilor lui încep uneori a se clătina. Valorile de culoare sunt însă de o netăgătuță frumusețe. Virtuozitatea artistului riscă uneori prea mult, dar rămânem totuși cu convingerea că ne aflăm în fața unui fenomen cu totul neobișnuit. Tot ce a fost chibzuit în imbinarea culorilor, nu se observă. (Socotelile altora le recunoaștem în prima clipă, privind valorile și aranjamentul lor). Și dacă întâlnim ici sau colo un „subiect literar“, ca în tabloul clownului, ne dăm mai în urmă seama că totul a fost făcut de dragul unui verde deschis de smarald sau a acelor nesfârșite game de galbenuri pe care Tonitza le cunoaște mai bine decât oricare altul. Jocul unui copil e o parte din viața lui cea mai sinceră. Tot astfel mi se pare și jocul lui Tonitza. Copilul e un suveran în felul lui. Tonitza rămâne un fenomen, în spiritul căruia copilăria și decadența s'au contopit.

OSCAR WALTER CISEK

GÂNDIREA

ANUL IV

No. 7

EXEM-
PLARUL
LEI 15.—

GÂNDIREA

EXEM-
PLARUL
LEI 15.

REDACTOR: CEZAR PETRESCU
APARE LA 1 ȘI 15 ALE FIECĂREI LUNI

SUB CONDUCEREA UNUI COMITET

REDACȚIA: PALATUL SINDICATULUI ZIARIȘTILOR
STR. CANTACUZINO No. 2, BUCUREȘTI

PENTRU RECENZII ȘI ANUNȚAREA APARIȚIEI, CASELE DE EDITURĂ ȘI DOMNII AUTORI SUNT
RUGAȚI A TRIMITE CÂTE DOUĂ EXEMPLARE. — MANUSCRISELE NEPUBLICATE SE ARD.

CĂRȚILE ȘI MANUSCRISELE RUGĂM SĂ FIE ADRESATE REVISTEI
STRADA CANTACUZINO No. 2. — BUCUREȘTI

15 IANUARIE 1925

CUPRINSUL:

MARGINALE de <i>Ion Darie</i>	193	CRONICA LITERARĂ	
SCRISOARE de <i>Nichifor Crainic</i>	195	1924, <i>Al. Bădăuță</i>	217
RUGĂ de <i>Ion Pillat</i>	196	CRONICA ARTISTICĂ	
IATĂ, A BĂTUR CEAȘUL de <i>Ce- sar Petrescu</i>	197	EXPOZIȚIA INTERNAȚIONALĂ A REVISTEI CONTEMPORANUL	218
SINGUR. TOAST de <i>V. Ciocâlțeanu</i>	206	EXPOZIȚIA TONITZA de <i>Oscar Walter Ctsek</i>	220
COȘUL CU TÂRGUELI de <i>Gib. I. Mihaiescu</i>	208	DRAMA ȘI TEATRUL	
IDEI, OAMENI & FAPTE		PEER GYNT de <i>Ion Marin Sado- veanu</i>	221
O EXPOZIȚIE—ȘI VEȘNICII AB- SENII de <i>C. P.</i>	213	CRONICA MĂRUNTĂ	223
GABRIELA ZAPOLSKA de <i>G. M. Ivanov</i>	214		
LITERATURA MAGHIARĂ DUPĂ RĂZBOI de <i>Isaia Tolan</i>	215		

ILUSTRĂȚII

COPERTA: *Autoportret de Tonitza.*

DESENE IN INTERIOR: *Demian, Tonitza, Petrașcu etc.*

ABONAMENTE: 1 AN, 300 LEI; 6 LUNI, 150 LEI. PENTRU INSTITUȚIUNI ȘI AUTORITAȚI,
400 LEI ANUAL. IN STRĂINĂȚATE: 400 LEI ANUAL. — INSERTII ȘI RECLAME SE FAC
LA ADMINISTRAȚIA REVISTEI ȘI LA TOATE AGENȚIILE DE PUBLICITATE

ADMINISTRAȚIA: PALATUL SINDICATULUI ZIARIȘTILOR
STR. CANTACUZINO No. 2, BUCUREȘTI

EXEM-
PLARUL
LEI 15.—

GÂNDIREA

EXEM-
PLARUL
LEI 15.—